

DOI <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2025.60.348099>

УДК 342.9

В. С. Куля, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Кафедра адміністративного та господарського права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна
e-mail: adv.v.kulia@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0000-2781-3974>

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ВСІХ УЧАСНИКІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ ПЕРЕД ЗАКОНОМ І СУДОМ НА СТАДІЇ ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ

У статті здійснено ґрунтовний аналіз особливостей реалізації фундаментального принципу рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом саме на початковій стадії відкриття провадження. Наведено негативні факти реалізації цього принципу під час дії воєнного стану та поширення спорів, пов'язаних із проходженням військової служби, зокрема: прояви надмірного формалізму судів під час вирішення питання про відкриття провадження (що підтверджується позицією ЄСПЛ та практикою Верховного Суду); дискримінація за категоріями справ, що проявляється в необґрунтованому затягуванні відкриття провадження (особливо у справах військовослужбовців); невизначеність законодавства щодо застосування строків звернення до суду для похідних позовних вимог і дискримінаційна вимога сплати судового збору військовослужбовцями у справах, пов'язаних із виконанням військового обов'язку (на прикладі відшкодування неотриманого речового забезпечення). Запропоновано шляхи розв'язання виявлених недоліків як на теоретичному, так і на практичному рівні.

Ключові слова: адміністративний процес, принципи адміністративного процесу, процесуальні засади, принцип рівності, принцип рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом, стадії адміністративного процесу, відкриття провадження, адміністративне судочинство.

Постановка проблеми. Актуальність досліджуваної теми зумовлена відсутністю ґрунтовного дослідження особливостей реалізації принципу рівності адміністративного процесу перед законом і судом, особливо в контексті відкриття провадження. Саме на стадії відкриття провадження в адміністративному процесі визначається, чи розглядатиметься справа судом, а у випадку розгляду – наступний вектор ходу судового процесу, порядок протікання та реалізації усіх подальших стадій і певною мірою зміст судового рішення, яким суд повинен вирішити спір. Безумовно, що без дотримання принципів адміністративного судочинства, у тому числі принципу рівності, завдання адміністративного судочинства не може бути виконано. З урахуванням поетапності процесу основи рівності мають бути закладені та дотриманні на самому першому етапі – відкритті провадження.

Окреслення меж досліджуваного принципу на етапі відкриття провадження, особливостей реалізації цього принципу крізь призму законодавчо встановленого

механізму відкриття провадження має теоретичне та практичне значення для пошуку проблематики порушення цього принципу й постійного вдосконалення теоретичних правозастосування з метою так званої ідеальної рівності в засобах реалізації прав та доступу до правосуддя сторін тощо. Наразі практика показує суттєве зростання кількості адміністративних спорів, пов'язаних з оскарженням дій суб'єктів владних повноважень, що потребує чіткого забезпечення рівноправності на всіх етапах процесу, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. До того ж стандарти Європейського суду з прав людини, зокрема у справах щодо статті 6 Європейської конвенції з прав людини, зобов'язують Україну до постійного вдосконалення процедур доступу до правосуддя. Оскільки судова практика демонструє неоднозначні підходи до застосування норм про відкриття провадження, що іноді призводить до фактичної нерівності між учасниками адміністративного судочинства, це дослідження було б невеличкою спробою на шляху майбутнього зміцнення демократії та права у сьогоденній Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковцями практично не розглядається питання специфіки реалізації принципу рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом на етапі відкриття провадження. Здебільшого дослідження стосуються конституційного або загально-процесуального принципу рівності, частково досліджуваного принципу, окремо стадії відкриття провадження в адміністративному процесі, а саме ці питання розглядають такі вчені: С. А. Гебеш, Н. В. Ільчишин, С. В. Ківалов, О. М. Пасенюк, О. І. Харитоновна, О. Г. Яновська. Детальний аналіз досліджень, правозастосовна практика та методи системного аналізу й синтезу дають змогу досягти мети дослідження.

Мета статті. Метою цього дослідження є аналіз особливостей практики реалізації та забезпечення принципу рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом на стадії відкриття провадження з урахуванням нормативного регулювання, доктринальних позицій та судової практики, постановка проблематики цього принципу на відповідній стадії та спроба теоретичного розв'язання відповідних недоліків законодавства та правозастосування.

Виклад основного матеріалу. Принцип рівності перед законом і судом у сфері адміністративного судочинства не є ізольованим явищем, а впливає із загальної концепції верховенства права та конституційної рівності громадян. Стаття 8 Кодексу адміністративного судочинства (КАС) України закріплює, що «усі учасники судового процесу є рівними перед законом і судом. Не може бути привілеїв чи обмежень прав учасників судового процесу за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [2, ст. 8]. У доктрині адміністративного права України цей принцип розглядається як багатогранне явище, що охоплює як формальну, так і матеріальну рівність. Формальна рівність передбачає однакове застосування норм права до всіх суб'єктів незалежно від їхнього статусу, тоді як матеріальна рівність спрямована на усунення фактичних перешкод у доступі до правосуддя.

Принцип рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом впливає з конституційного принципу рівності прав і свобод людини та рівності громадян перед законом, загальних принципів правосуддя та накладається на специфіку адміністративно-процесуальних відносин (де суб'єкти за своїм процесуальним статусом, закріпленими правами й обов'язками є нерівними за своєю суттю, проте мають бути рівними в засобах і способах їх здійснення та захисту) [3, с. 19]. У контексті стадії відкриття провадження рівність проявляється через однакові вимоги до форми та змісту позовної заяви, єдині строки розгляду, а також однакові підстави для відмови у відкритті провадження. Водночас доктрина підкреслює, що рівність не означає абсолютної однаковості процедур для всіх категорій суб'єктів: для вразливих груп (осіб з інвалідністю, малозабезпечених, внутрішньо переміщених осіб, учасників бойових дій) передбачаються спеціальні гарантії, які не порушують, а, навпаки, забезпечують реальну рівність.

Як зазначає Н. В. Ільчишин, «розгляд адміністративної справи судами першої інстанції, апеляційної інстанції чи касаційної інстанції відбувається з дотриманням процедурних особливостей визначених чинним законодавством стадій, до яких доречно віднести: 1) стадію відкриття провадження; 2) стадію підготовки справи до судового розгляду; 3) стадію судового розгляду справи; 4) стадію ухвалення рішення судом» [4, с. 43]. Окремо зауважимо, що стадія відкриття провадження може бути як у суді першої інстанції, так і в суді апеляційної та касаційної інстанцій, з урахуванням специфіки, встановленої КАС України для кожної сходинки судочинства.

Т. О. Коломоець під відкриттям провадження у справі розуміє сукупність процесуальних дій щодо з'ясування правових питань прийняття адміністративним судом до розгляду адміністративного позову [5, с. 138].

С. А. Гебеш та Н. В. Ільчишин наводять детермінацію поняття, а саме «відкриття провадження у справі адміністративного судочинства – це визначений законодавством України порядок здійснення судом юридично значущих процесуальних дій, спрямованих на: прийняття позовної заяви; перевірку позовної заяви на відповідність встановленим законом вимогам, строків подання, виявлення недоліків, встановлення факту адміністративної дієздатності позивача або належності повноважень представника, підстав звернення, правильність підсудності справи; прийняття рішення про подальший розгляд справи по суті» [6, с. 399; 7, с. 74]. Автор розділяє позицію цих учених, оскільки таке визначення корелюється з нормами КАС України, тож надалі дослідження здійснюватиметься з врахуванням особливостей, зазначених вище.

Стадія відкриття провадження в адміністративному судочинстві детально врегульована положеннями Кодексу адміністративного судочинства України, зокрема статтями 168–171.

Провадження може розпочинатися адміністративним судом за наявності необхідних передумов права на пред'явлення адміністративного позову, а також додержання порядку реалізації цього права [8, с. 256].

На думку С. А. Гебеш, оскільки основною процесуальною формою адміністративного судового процесу є позовне провадження, право зацікавленої особи на відкриття провадження у справі адміністративного судочинства реалізується через позов [9, с. 76].

Згідно із ч. 2 ст. 171 КАС України, «суддя відкриває провадження в адміністративній справі на підставі позовної заяви, якщо відсутні підстави для залишення позовної заяви без руху, її повернення чи відмови у відкритті провадження у справі» [2, ст. 171]. Згідно зі статтею 169 КАС України, «суддя, встановивши, що позовну заяву подано без додержання вимог, встановлених статтями 160, 161 цього Кодексу, протягом п'яти днів з дня подання позовної заяви постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху» [2, ст. 169]. Цей інститут є важливим гарантом рівності, оскільки запобігає автоматичному закриттю доступу до правосуддя через формальні помилки, особливо для позивачів, які не мають юридичної освіти чи професійної допомоги. Рішення про відмову у відкритті провадження приймається лише за вичерпним переліком підстав, визначених статтею 170 КАС України, зокрема у разі відсутності належності справи до адміністративної юрисдикції, пропуску строків звернення до суду без поважних причин чи подвоєння позовних вимог. Таке рішення має бути вмотивованим і підлягає окремому оскарженню, що додатково посилює гарантії рівноправності.

Додатково статтею 169 КАС України визначаються умови та строки повернення позовної заяви позивачу, а стаття 170 КАС України передбачає чіткий перелік підстав, за яких суд відмовляє у відкритті провадження. Тобто законом встановлюється однаковий строк для вирішення питання про відкриття, залишення без руху чи повернення позову для всіх категорій справ і позивачів, що забезпечує формальну рівність у часовому вимірі в контексті. Також визначається формальна рівність щодо підстав та строків повернення позовної заяви чи відмови у відкритті провадження. Подібні вимоги встановлюються і для судів апеляційної (статті 298–300) та касаційної інстанції (статті 332–334). Цікавою новелою 2023 року було доповнення ч. 1 ст. 169 КАС України новим абзацом, а саме «суд постановляє ухвалу про залишення позовної заяви без руху також у разі, якщо позовну заяву подано особою, яка відповідно до частини шостої статті 18 цього Кодексу зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його» [2, ст. 169], який фактично урівняв між собою професійних суб'єктів (адвокатів, нотаріусів, виконавців) та суб'єктів владних повноважень, що призвело до забезпечення дотримання процесуальних строків і принципу процесуальної економії. При цьому законодавець не встановлював такого обов'язку для фізичних осіб (право таких осіб реєструвати електронний кабінет залишається), що забезпечує дотримання балансу та не створює обмежень у доступі до правосуддя. Такий підхід є адекватним дотриманням принципу рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом.

Далі, з метою відкриття провадження суд встановлює дотримання умов ч. 1 ст. 171 КАС України, зокрема відповідність позову вимогам ст. 160, 161 та 172 КАС України, наявність у представника повноважень, відповідність вимогам щодо строків тощо. Такими статтями не заперечується право сторін обґрунтовувати позов згідно зі своєю правовою позицією та наявними доказами, але встановлюються певні формальні вимоги до прийняття заяви до розгляду, дотримуватись яких мають позивачі в рівних вимогах. Відповідно до того, як сторони реалізовуватимуть свої права, вони можуть мати наслідки у вигляді певної процесуальної реакції суду на їхні дії та дотримання ними формальних вимог під час подання позову.

Доречно процитувати С. А. Гебеша, який визначає, що «залежно від наслідків, що можуть наставати в результаті того чи іншого юридичного факту, функції можна класифікувати наступним чином: функція офіційної визначеності; процесоутворююча функція (відкриття провадження у справі, а значить, виникнення адміністративно процесуальних відносин); правонаділяюча функція (набуття сторонами процесуального статусу учасників процесу); трансформуюча функція (постановлення ухвали про об'єднання в одне провадження кількох однорідних позовних вимог за позовами), призупиняюча функція (залишення позову без розгляду, повернення позовної заяви); припиняюча функція (відмова у відкритті провадження у справі)» [10, с. 36]. О. М. Панасенюк зазначає, що «процесуально-правовим наслідком звернення до суду з адміністративним позовом та постановленням ухвали про відкриття провадження у справі є початок адміністративного судочинства, а матеріально-правовим-наслідком – переривання плинку строку звернення до адміністративного суду» [11, с. 189]. Отже, принцип рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом на стадії відкриття провадження реалізується через систему чітких, формалізованих та уніфікованих процесуальних механізмів, ключовими аспектами реалізації якого є: єдність вимог до позову, уніфіковані наслідки (процесуальна реакція на недотримання цих вимог), гарантії доступу та вмотивованості рішень (залишення без руху як гарантія змоги виправити недоліки, вичерпний перелік підстав для відмови у відкритті провадження чи повернення позову), «електронна рівність» (доступ через систему «Електронний суд») та процесуальна економія.

Реалізація принципу рівності на стадії відкриття провадження має низку специфічних рис, зумовлених як характером адміністративного судочинства, так і особливостями суб'єктного складу. Передусім рівність проявляється в рівному доступі до механізмів ініціації процесу. Запровадження системи «Електронний суд» дає змогу подавати позовні заяви в електронній формі, що значно спрощує процедуру для осіб, які проживають у віддалених регіонах чи мають обмежені фізичні можливості, це прибирає черги під канцелярією суду та забезпечує механізм процесуальної економії. З урахуванням умов воєнного стану, блекаутів, відсутності стабільного інтернет-підключення чи можливості роздрукувати позов із додатками та відправити до суду виникають певні складнощі з реалізацією цього механізму, проте для цього наявний інститут поновлення строків, залишилося лише питання доведення таких обставин. З іншого боку, такий механізм створює додаткове фінансове навантаження на суди, оскільки вони змушені друкувати всі матеріали, подані через систему «Електронний суд». Проте обов'язком держави є забезпечення функціонування судової влади відповідно до вимог законодавства.

Частою проблемою є питання прояву судом надмірного формалізму під час вирішення питання про відкриття провадження. Роль судді на цій стадії є ключовою у забезпеченні рівності. Суддя зобов'язаний перевіряти позовну заяву суто на відповідність формальним вимогам, не оцінюючи перспективність позову по суті та не проявляючи надмірного формалізму. Наприклад, Велика Палата Верховного Суду в постанові від 30.09.2020 у справі № 9901/144/20 зазначила, що «суворе трактування національним законодавством процесуального правила (надмірний формалізм) можуть позбавити заявників права звертатись до суду (рішення ЄСПЛ у справі «Перес де Рада Каваніллес проти Іспанії» від 28 жовтня

1998 року). Згідно з усталеною практикою ЄСПЛ, реалізуючи положення Конвенції, необхідно уникати занадто формального ставлення до передбачених законом вимог, так як доступ до правосуддя повинен бути не лише фактичним, але й реальним. Надмірний формалізм при вирішенні питання щодо прийняття позовної заяви або скарги є порушенням права на справедливий судовий захист». Дослідження судової практики показує, що близько четвертої частини ухвал суду першої інстанції про відмову у відкритті провадження скасовується судами апеляційних інстанцій як такі, що є виявом «надмірного формалізму» [12]. Вважаємо, що вияв надмірного формалізму в окремих справах за умови дотримання достатніх процесуальних вимог – коли в аналогічних спорах той самий або інший суд відкриває провадження – є порушенням принципу рівності всіх учасників адміністративного процесу. Також неприпустимим є встановлення фільтрів через призму малозначності справ (адже сама по собі малозначність є, по суті, оціночним поняттям), особливо коли це стосується Верховного Суду.

Актуальною проблемою є тривале невідкриття провадження у справі. Зокрема, суди апеляційної інстанції до вирішення питання про відкриття провадження часто витребовують справу із суду першої інстанції (попри те, що всі заяви по суті справи подаються через систему «Електронний суд»). Унаслідок цього розгляд питання про відкриття провадження може тривати місяцями. Здебільшого таке відбувається зі справами з приводу захисту прав військовослужбовців (звільнення з військової служби, переміщення, виплати тощо). Як приклад, автор може навести справу № 300/3233/25, де Восьмий апеляційний адміністративний суд ухвалою від 25.08.2025 витребував справу із суду першої інстанції [13], а провадження відкрив лише 21.10.2025 [14] та 24.10.2025 [15]. О. Г. Яновська зазначає: «Судді повинні усвідомлювати особисту відповідальність за розгляд справ у встановлені законом строки, за якість розгляду справ, не допускати фактів зволікання, вживати всіх необхідних заходів з метою неухильного дотримання процесуальних строків» [16, с. 66]. На думку автора, така ситуація є банально затягуванням розгляду справ щодо захисту прав військовослужбовців, а отже, є дискримінацією за родом діяльності, грубим порушенням принципу рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом. У цьому випадку ніщо не перешкоджає суду пересвідчитись у дотриманні всіх формальних вимог через систему «Електронний суд», відкрити провадження у справі та паралельно витребувати справу, якщо виникне потреба в додаткових матеріалах. У разі подальшого виявлення порушення стороною вимог до апеляційної скарги та строків її подачі суд після надходження матеріалів справи може залишити апеляційну скаргу без руху з метою надання строку для усунення ймовірних недоліків.

Законодавчо неврегульованим залишається питання строків звернення до суду з похідними позовними вимогами (відразу з основними позовними вимогами чи після їх задоволення, адже право на задоволення таких вимог судом виникне лише після задоволення основних). Наприклад, Львівський окружний адміністративний суд ухвалою від 30.05.2025 залишив позов без руху у справі № 380/9406/25 про визнання протиправним наказу начальника ТЦК про мобілізацію особи в частині вимог до військової частини про скасування наказу командира військової частини про прийняття до списків особового складу

з причин пропуску строків до звернення до суду, адже строк звернення до суду за такою вимогою згідно із ч. 5 ст. 122 КАС України становить 1 місяць, а за основною згідно із ч. 2 ст. 122 КАС України – 6 місяців [17]. Тобто маємо ситуацію, коли для похідної позовної вимоги строк позовної давності встановлюється 1 місяць, а для основної – 6 місяців (наявний дисбаланс у строках). Відповідно до п. 23 ч. 1 ст. 4 КАС України, «похідна позовна вимога – вимога, задоволення якої залежить від задоволення іншої позовної вимоги (основної вимоги)» [2, ст. 4]. Об'єднуючи такі вимоги в один позов, позивач керується принципами процесуальної економії та розумності. Отже, у випадку «сліпого» дотримання строку в один місяць, неможливо було б застосувати досудовий порядок оскарження рішення військово-лікарської комісії. Без визнання рішення військово-лікарської комісії протиправним неможливо застосувати один із базових принципів права, що протиправні дії не можуть спричиняти правомірних наслідків, а отже, й задовільнити похідні позовні вимоги. Залишення без розгляду похідних позовних вимог матиме наслідком прийняття неефективного рішення, зумовить потребу в повторному зверненні до суду. Із системного аналізу норм КАСУ випливає, що для похідних позовних вимог чинним законодавством не встановлено окремого від основної вимоги строку для звернення до суду. Натомість перебіг такого строку починається з моменту винесення прийняття рішення суду за основною вимогою. Саме з рішення суду, яким встановлюється протиправність дій, рішень суб'єкта владних повноважень, особа може дізнатися про наявність порушення її права. За таких умов перебіг строку для звернення до суду розпочинається з моменту ухвалення рішення судом. Згідно з позицією, висловленою в ухвалі Верховного Суду від 24 травня 2021 року у справі № 9901/20/21, «принцип процесуальної економії спрямований, у першу чергу, на пришвидшення розгляду справи (вирішення спору) та зменшення судових витрат» [18]. Вважаємо, що в разі застосування строків звернення до адміністративного суду у вказаній категорії справ слід виходити з того, що встановлені процесуальним законом строки та повернення позовної заяви на підставі їх пропуску не можуть слугувати меті відмови в захисті порушеного права, легалізації наслідків протиправних дій з боку держави. Звертаємо увагу, що такі ситуації виникають суто у справах щодо призову на військову службу та звільнення з неї, а отже, такі дії судів і відсутність чіткого врегулювання законодавства щодо цього питання призводять до порушення принципу рівності.

Також з урахуванням сьогодення виникає дискримінаційна вимога судів щодо сплати звільненим військовослужбовцем судового збору в справах про оскарження бездіяльності військової частини щодо невиконання позивачу грошової компенсації вартості за неотримане речове майно відповідно до Порядку № 178. Наприклад, Запорізький окружний адміністративний суд залишив позовну заяву без руху у справі № 280/8333/25 ухвалою від 29.09.2025 з посиланням на практику Верховного Суду, згідно з якою речове майно не можна ототожнювати із заробітною платою (грошовим забезпеченням), щодо правової природи компенсації за неотримане речове майно, то її слід розглядати як особливий, окремий вид належних військовослужбовцю сум (постанови від 26 травня 2021 року у справі № 380/5093/20, від 30 серпня 2021 року у справі № 520/7668/20 та від 12 жовтня 2012 року у справі № 380/6200/20, від 23 червня 2022 року

у справі № 540/2001/21, від 23 червня 2022 року у справі № 540/1951/20) [19]. Утім, на думку автора, право на отримання зазначеної компенсації виникло в позивача безпосередньо у зв'язку з проходженням військової служби та звільненням з неї, а оскаржувана бездіяльність допущена під час вирішення питань, пов'язаних із виконанням ним військового обов'язку, отже, ця справа є справою, пов'язаною з виконанням військового обов'язку в розумінні п. 12 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір», що в поєднанні зі статусом позивача як військовослужбовця на момент виникнення спірних правовідносин є підставою для звільнення його від сплати судового збору. Тому можемо стверджувати, що бажання судів поповнювати державний бюджет шляхом судового збору в таких справах призводить до дискримінації військовослужбовців у контексті права звільнення від сплати судового збору.

Є і позитивні зміни. Слід зазначити, що вагомим кроком у подоланні дисбалансу та вирішенні питання рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом було внесення змін до ч. 1 ст. 294 та ч. 6 ст. 383 КАС України у 2024 році на підставі рішення Конституційного Суду України від 01.03.2023 № 2-р(П)/2023 у справі № 3-27/2022(54/22), оскільки раніше суди відмовляли у відкритті апеляційного провадження, якщо позивач оскаржував судові рішення, прийняте в порядку ст. 383 КАС України (наприклад, П'ятий апеляційний адміністративний суд ухвалою від 02.02.2022 у справі № 420/13853/21 відмовив у відкритті апеляційного провадження з причин, що ч. 6 ст. 383 КАС України не передбачено можливості оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції, якою відмовлено у задоволенні заяви, поданої в порядку статті 383 КАС України [20]). Згаданим рішенням Конституційного Суду було усунуто прогалину, коли рішення, прийняте в порядку 383 КАС України, можна було оскаржити лише суб'єкту владних повноважень, Конституційний Суд вирішив «визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), приписи частини першої статті 294, частини шостої статті 383 Кодексу адміністративного судочинства України в тім, що вони унеможливають апеляційне оскарження ухвали суду про залишення без задоволення заяви, поданої порядком статті 383 Кодексу адміністративного судочинства України». Конституційним Судом зазначалося, що «нормативне регулювання, визначене оспорюваними приписами Кодексу, якими для особи-позивача не встановлено права оскаржити апеляційним порядком ухвалу суду про залишення без задоволення заяви, поданої порядком статті 383 Кодексу, ставлячи особу-позивача в суттєво гірше процесуальне становище порівняно з відповідачем – суб'єктом владних повноважень, не забезпечує рівних процесуальних можливостей особі-позивачу захистити свої права, свободи, інтереси судовим порядком. Конституційний Суд України висновує також, що законодавець, ухваливши оспорювані приписи Кодексу, якими не встановив для особи-позивача права оскаржити апеляційним порядком ухвалу суду про залишення без задоволення заяви, поданої порядком статті 383 Кодексу, не виконав головного обов'язку, покладеного на нього приписами частини другої статті 3 Конституції України, оскільки законодавчо не встановив дієвого судового контролю за виконанням судового рішення, не забезпечив права особи на судовий захист в адміністративному судочинстві та гарантій його реалізації, як-от: рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом,

право на апеляційний перегляд справи, обов'язковість судового рішення, що є неодмінними вимогами правовладдя як засади конституційного ладу в Україні, вираженої через формулу: "В Україні визнається і діє принцип верховенства права"» [21]. Вважаємо, що це рішення Конституційного Суду закладає базові поняття принципу рівності в адміністративному процесі та поняття рівного процесуального становища учасників процесу.

З огляду на проведене дослідження можна стверджувати, що суд зобов'язаний забезпечити однакові умови для реалізації права на звернення до суду всім особам незалежно від їхнього статусу (фізична особа, юридична особа, суб'єкт владних повноважень, який виступає позивачем).

Незважаючи на ґрунтовне нормативне закріплення, ефективна реалізація принципу рівності стикається з викликами на практиці. Основні проблеми полягають у надмірному формалізмі судів під час перевірки позовних заяв, що часто призводить до порушення права на справедливий судовий захист, а також у системній дискримінації певних категорій справ (наприклад, військовослужбовців). Ця дискримінація проявляється в необґрунтованому затягуванні відкриття провадження та неоднозначному застосуванні законодавства щодо строків для похідних позовних вимог і звільнення від сплати судового збору.

Висновки та пропозиції. Підсумовуючи результати системного аналізу законодавства та наукових праць, зазначимо: оскільки адміністративний процес є поетапним, саме на стадії відкриття провадження закладається фундамент для подальшого розгляду справи, тож надзвичайно важливо саме на цьому етапі забезпечити дотримання всіх принципів судочинства, передусім принципу рівності, з урахуванням специфіки адміністративного процесу.

Для досягнення повної процесуальної рівності в адміністративному судочинстві необхідне подолання судового формалізму й уніфікація правозастосовної практики. Це потребує як чітких законодавчих змін (зокрема, щодо строків для похідних вимог та пільг зі сплати судового збору), так і усвідомлення судами відповідальності за неухильне дотримання процесуальних строків і забезпечення рівного та безперешкодного доступу до правосуддя, як того вимагають Конституція України та практика ЄСПЛ. Таким чином, дослідження слугує науково-теоретичною та практичною базою для розуміння особливостей реалізації принципу рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом на стадії відкриття провадження.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс адміністративного судочинства України. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.
3. Куля В. С. Підходи до визначення поняття принципу рівності усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом. *Матеріали 77-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова* (23–25 листопада 2022 р., м. Одеса). Відп. ред. О. В. Побережець; ред. кол.: А. Л. Святошнюк, Т. В. Степанова та ін. Одеса : Олді+, 2022. С. 18–21.

4. Ільчишин Н. В. Судові процедури в адміністративному судочинстві: питання теорії та практики : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 415 с.
5. Адміністративне судочинство : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломосьць. Київ : Істина, 2009. 256 с.
6. Ільчишин Н. В. Відкриття провадження в адміністративній справі: сутність та значення адміністративної процесуальної правосуб'єктності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 396–399.
7. Гебеш С. А. Етапи відкриття провадження в адміністративній справі. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Випуск 6 (35). С. 71–75.
8. Кодекс адміністративного судочинства України. Науково-практичний коментар / За ред. С. В. Ківалова, О. І. Харитонові. Харків : ТОВ «Одисей», 2007. 560 с.
9. Гебеш С. А. Поняття адміністративного позову як підстава відкриття провадження у справі. *Правові новели*. 2020. № 12. Т. 2. С. 73–78.
10. Гебеш С. А. Функції відкриття провадження як стадії адміністративного судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. Том 2. С. 35–39.
11. Адміністративне судочинство України : підручник. / за заг. ред. О. М. Пасенюка. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 672 с.
12. Постанова Великої Палати Верховного суду від 30.09.2020 у справі № 9901/144/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92270732> (дата звернення: 30.11.2025).
13. Ухвала Восьмого апеляційного адміністративного суду у справі № 300/3233/25 від 25.08.2025. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129731231> (дата звернення: 30.11.2025).
14. Ухвала Восьмого апеляційного адміністративного суду у справі № 300/3233/25 від 21.10.2025. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131212897> (дата звернення: 30.11.2025).
15. Ухвала Восьмого апеляційного адміністративного суду у справі № 300/3233/25 від 24.10.2025. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131277350> (дата звернення: 30.11.2025).
16. Яновська О. Г. Забезпечення дотримання розумних строків на стадії підготовчого провадження. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 64–69.
17. Ухвала Львівського окружного адміністративного суду у справі № 380/9406/25 від 30.05.2025. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127766553> (дата звернення: 30.11.2025).
18. Ухвала Верховного Суду від 24 травня 2021 року у справі № 9901/20/21. *Liga360. Ligazakon (Реєстр судових рішень)*. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/97114087> (дата звернення: 30.11.2025).
19. Ухвала Запорізького окружного адміністративного суду у справі № 280/8333/25 від 29.09.2025. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130573043> (дата звернення: 30.11.2025).
20. Ухвала П'ятого апеляційного адміністративного суду від 02.02.2022 у справі № 420/13853/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103201382> (дата звернення: 30.11.2025).
21. Рішення Конституційного Суду України від 01.03.2023 № 2-п(II)/2023 у справі № 3-27/2022(54/22). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-23#n115> (дата звернення: 30.11.2025).

References

1. Konstitutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine] (1996, June 28). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine], (30), Art. 141 [in Ukrainian].
2. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [Code of Administrative Justice of Ukraine] (2005). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine], (35–37), Art. 446 [in Ukrainian].
3. Kulia, V. S. (2022). Pidkhody do vyznachennia poniattia pryntsypu rivnosti usikh uchasykyv administratyvnoho protsesu pered zakonom i sudom [Approaches to defining the concept of the principle of equality of all participants in the administrative process before the law and the court]. In O. V. Poberezhets (Ed.), *Materialy 77-i naukovoï konferentsii profesorsko-*

- vykladatskoho skladu i naukovykh pratsivnykiv ekonomiko-pravovoho fakultetu Odeskoho natsionalnoho universytetu imeni I. I. Mechnykova [Materials of the 77th scientific conference of the faculty and researchers of the Faculty of Economics and Law of Odesa I. I. Mechnikov National University] (pp. 18–21). Oldi+ [in Ukrainian].
4. Ilchyshyn, N. V. (2023). *Sudovi protsedury v administratyvnomu sudochynstvi: pytannia teorii ta praktyky* [Judicial procedures in administrative proceedings: Issues of theory and practice] (Monograph). TVORY.
 5. Kolomoets, T. O. (Ed.). (2009). *Administratyvne sudochynstvo* [Administrative justice] (Textbook). Istyna [in Ukrainian].
 6. Ilchyshyn, N. V. (2021). Vidkryttia provadzhennia v administratyvnii spravi: sutnist ta znachennia administratyvnoi protsesualnoi pravosubiektnosti [Opening proceedings in an administrative case: Essence and significance of administrative procedural legal personality]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal* [Law Electronic Scientific Journal], (8), 396–399 [in Ukrainian].
 7. Hebesh, S. A. (2020). Etapy vidkryttia provadzhennia v administratyvnii spravi [Stages of opening proceedings in an administrative case]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk* [Subcarpathian Law Herald], (6/35), 71–75 [in Ukrainian].
 8. Kivalov, S. V., & Kharytonova, O. I. (Eds.). (2007). *Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar* [Code of Administrative Justice of Ukraine. Scientific and practical commentary]. Odysei [in Ukrainian].
 9. Hebesh, S. A. (2020). Poniattia administratyvnoho pozovu yak pidstava vidkryttia provadzhennia u spravi [The concept of an administrative lawsuit as a ground for opening proceedings in a case]. *Pravovi novely* [Legal Novels], (12, Vol. 2), 73–78 [in Ukrainian].
 10. Hebesh, S. A. (2020). Funktsii vidkryttia provadzhennia yak stadii administratyvnoho sudochynstva [Functions of opening proceedings as a stage of administrative justice]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal* [Law Electronic Scientific Journal], (3, Vol. 2), 35–39 [in Ukrainian].
 11. Paseniuk, O. M. (Ed.). (2009). *Administratyvne sudochynstvo Ukrainy* [Administrative justice of Ukraine] (Textbook). Yurinkom Inter [in Ukrainian].
 12. Velyka Palata Verkhovnoho sudu [Grand Chamber of the Supreme Court]. (2020, September 30). *Postanova u spravi No. 9901/144/20* [Resolution in case No. 9901/144/20]. Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92270732> [in Ukrainian].
 13. Vosmyi apeliatsiynyi administratyvnyi sud [Eighth Appellate Administrative Court]. (2025, August 25). *Ukhvala u spravi No. 300/3233/25* [Ruling in case No. 300/3233/25]. Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129731231> [in Ukrainian].
 14. Vosmyi apeliatsiynyi administratyvnyi sud [Eighth Appellate Administrative Court]. (2025, October 21). *Ukhvala u spravi No. 300/3233/25* [Ruling in case No. 300/3233/25]. Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131212897> [in Ukrainian].
 15. Vosmyi apeliatsiynyi administratyvnyi sud [Eighth Appellate Administrative Court]. (2025, October 24). *Ukhvala u spravi No. 300/3233/25* [Ruling in case No. 300/3233/25]. Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131277350> [in Ukrainian].
 16. Yanovska, O. H. (2016). Zabezpechennia dotrymannia rozumnykh strokiv na stadii pidhotovchoho provadzhennia [Ensuring compliance with reasonable deadlines at the stage of preparatory proceedings]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva* [Journal of Criminal Justice], (1), 64–69 [in Ukrainian].
 17. Lvivskiy okruzhnyi administratyvnyi sud [Lviv District Administrative Court]. (2025, May 30). *Ukhvala u spravi No. 380/9406/25* [Ruling in case No. 380/9406/25]. Yedynyi derzhavnyi reistr sudovykh rishen. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127766553> [in Ukrainian].
 18. Verkhovnyi Sud [Supreme Court]. (2021, May 24). *Ukhvala u spravi No. 9901/20/21* [Ruling in case No. 9901/20/21]. Liga360. <https://verdictum.ligazakon.net/document/97114087> [in Ukrainian].
 19. Zaporizkyi okruzhnyi administratyvnyi sud [Zaporizhzhia District Administrative Court]. (2025, September 29). *Ukhvala u spravi No. 280/8333/25* [Ruling in case

- No. 280/8333/25]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130573043> [in Ukrainian].
20. Piatyi apeliatsiyni administratyvnyi sud [Fifth Appellate Administrative Court]. (2022, February 2). *Ukhvala u spravi No. 420/13853/21* [Ruling in case No. 420/13853/21]. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103201382> [in Ukrainian].
21. Konstytutsiyni Sud Ukrainy [Constitutional Court of Ukraine]. (2023, March 1). *Rishennia No. 2-r(II)/2023 u spravi No. 3-27/2022(54/22)* [Decision No. 2-r(II)/2023 in case No. 3-27/2022(54/22)]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-23#n115> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 30.11.2025

Дата прийняття статті: 22.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025

V. S. Kulia, PhD student

Odesa I. I. Mechnikov National University

Department of Administrative and Commercial Law

24/26 Frantsuzkyi Blvd, Odesa, 65058, Ukraine

e-mail: adv.v.kulia@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0000-2781-3974>

FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE OF EQUALITY OF ALL PARTICIPANTS OF THE ADMINISTRATIVE PROCESS BEFORE THE LAW AND THE COURT AT THE STAGE OF OPENING THE PROCEEDINGS

Summary

The article provides a thorough analysis of the features of the implementation of the fundamental principle of equality of all participants in the administrative process before the law and the court at the initial stage of the initiation of proceedings. The legislative foundations of the principle of equality of all participants in the administrative process before the law and the court and separately the stage of the initiation of proceedings in the administrative process are studied. The judicial practice, including that of the Supreme Court, courts of appeal, courts of first instance and the Constitutional Court of Ukraine, which concerns the features of the implementation of the principle of equality of all participants in the administrative process before the law and the court at the stage of the initiation of proceedings is studied and analyzed. Negative facts of the implementation of this principle during martial law and the spread of disputes related to military service are presented, in particular: manifestations of excessive formalism of the courts when deciding on the issue of initiation of proceedings (which is confirmed by the position of the ECHR and the practice of the Supreme Court); discrimination by category of cases, which is manifested in unjustified delay in the initiation of proceedings (especially in cases of military personnel); uncertainty of the legislation regarding the application of deadlines for filing a lawsuit for derivative claims and the discriminatory requirement for payment of court fees by military personnel in cases related to the performance of military duty (for example, compensation for unreceived material support). Ways to resolve the identified shortcomings are proposed both at the theoretical and practical levels.

Keywords: administrative process, principles of administrative process, procedural principles, principle of equality, principle of equality of all participants in the administrative process before the law and the court, stages of the administrative process, opening of proceedings, administrative justice.